

DEMOGRAPHY, SOCIAL ECONOMY AND SOCIAL POLICY

Григор'єва О. В., к.е.н., доцент
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-068-1-27>

ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ЯК МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Стан відтворення населення в Україні вже досить тривалий час є звуженим через тенденції знижуваної народжуваності в країні, скорочення тривалості життя, від'ємного сальдо міграції. За глобальним прогнозом ООН Україна увійшла до ТОП-5 «вимираючих націй» світу та до 2050 року буде мати скорочення чисельності населення більше, ніж на 15% [1]. Вирішення цієї проблеми можливе тільки шляхом застосування комплексного підходу, який, крім іншого, включає сталий розвиток територій, направлений на зростання соціально-економічних та екологічних показників та, як наслідок, позитивно позначається на демографічній ситуації. Про це свідчить досвід багатьох європейських країн, що застосовували інтегрований підхід до розвитку територій.

Інтегрований розвиток територій, в першу чергу міст, – це підхід, який одночасно враховує розвиток усіх компонентів міського (територіального) середовища: економіки, соціальної інфраструктури, транспорту, житла, довкілля тощо. Принципи інтегрованого розвитку міст детально висвітлені у Лейпцизькій хартії «Міста Європи на шляху сталого розвитку» та у Керівних принципах сталого просторового розвитку Європейського континенту [2; 3].

На сьогодні вже декілька міст України (зокрема, Вінниця, Житомир, Полтава, Чернівці) розробили Концепції інтегрованого розвитку міста, у яких значна частина проєктів має на меті залучення додаткових людських ресурсів, в першу чергу, працездатного населення у репродуктивному віці, що повинно сприяти підвищенню народжуваності та зміні негативного сальдо міграції на позитивне.

Розроблення Концепції інтегрованого розвитку ґрунтується на всебічному аналізі економічних, соціальних, демографічних, екологічних та інших аспектів, які характеризують сучасне становище міста, регіону, громади або інших територій, часто супроводжується прогнозуванням, щоб підкреслити тенденції та зміни, які можуть виникати залежно від сценаріїв розвитку територій.

Так, наприклад, створенню Концепції інтегрованого розвитку «Полтава 2030» передували аналіз теперішньої демографічної ситуації в місті та розроблення демографічного прогнозу чисельності населення до 2050 року за декількома сценаріями розвитку міста. Аналіз показав, що динаміка постійного населення міста постійно скорочується за рахунок типових для всієї країни тенденцій: природного скорочення та від'ємного сальдо міграції. Також відбуваються зміни у структурі населення у бік зниження частки працездатного населення, що означає збільшення навантаження на працююче населення, у тому числі в частині сплати податків та обов'язкових платежів. Демографічний прогноз за базовим (песимістичним) сценарієм виявив зміни у чисельності населення міста в бік скорочення на 13% у 2030 році та на 25% у 2050 році в порівнянні з чисельністю населення у 2015 році [4]. Це може поставити під загрозу існування міста як адміністративного центра та суттєвим чином може вплинути на його соціальну та економічну структуру.

Таким чином, інтегрований розвиток міста націлений, у тому числі й на подолання демографічної кризи шляхом структурних змін в економіці та соціальній сфері міста. Основними напрямками розвитку, здатними суттєвим чином покращити демографічну

ситуацію визначено такі сфери як: «Диверсифікація економіки», «Житло та житлова інфраструктура», «Довкілля та розвиток зелених зон», «Поліпшення мобільності мешканців міста».

Проекти Концепції інтегрованого розвитку міста «Полтава 2030» за визначеними сферами розвитку ґрунтуються на використанні наступних складових та чинниках зростання мешканців міста за основними показниками демографії.

Міграція. Забезпечення її позитивного сальдо можливе за наступними видами:

– притік населення за рахунок студентів та випускників закладів освіти. Позитивними факторами при цьому виступають: наявність закладів вищої освіти у місті різноманітних профілів (педагогічного, технічного, економічного, медичного, аграрного, правового), розгалуженої мережі закладів професійно-технічного навчання, наявність достатньої кількості студентів, що навчаються у цих закладах. Проектами, що підтримують цей напрям розвитку міста є: створення техно (бізнес) парку; розвиток сектору креативних індустрій; розвиток ІТ-кластеру; розвиток традиційних сфер виробництва та послуг; розвиток системи дуальної професійної освіти;

– трудова міграція з інших міст області, інших областей, повернення заробітчан, міграція «село-місто». Основними факторами забезпечення зростання кількості населення при цьому виступають: створення нових робочих місць у традиційних та нових секторах економіки з гідним рівнем оплати праці, розвинута та якісна соціальна сфера, розгалужена соціальна інфраструктура, доступність та якість житла та дозвілля, безпечна екологія. Для реалізації зазначених факторів місто має потенційні можливості розвитку через наявність промислової нерухомості й територій для реновації та відновлення виробництва, розвинутої будівельної сфери, у тому числі й у галузі житлового будівництва; вигідне географічне розташування міста, транспортну мобільність; наявність розвинутої мережі лікувальних закладів, надання спеціалізованих медичних послуг. Проектами Концепції інтегрованого розвитку, направленими на реалізацію зазначеної

сфери розвитку, виступають: ревіталізація занедбаних промислових територій та їх інтеграція у структуру міста; стимулювання економічного розвитку; просування та розвиток диверсифікованого екологічного виробництва; просування та розвиток економіки знань, зокрема, креативних індустрій; встановлення постійних ефективних зв'язків між наукою, виробництвом та владою.

Забезпечення позитивних тенденцій у міграційних процесах, особливо у частині залишення молоді у місті після набуття професійної освіти, буде сприяти й зростанню народжуваності у місті. Особливого значення при цьому набувають проекти розвитку якісної дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, оздоровлення дітей, забезпечення їх дозвілля, підтримки екологічного балансу та безпечного довкілля.

Проектами, направленими на зростання тривалості життя та зниження смертності мешканців міста є проекти вдосконалення розташування та розширення можливостей закладів охорони здоров'я, поліпшення екологічної ситуації у місті, адаптації людей третього віку до соціального середовища. Крім того, суттєвий вплив на якість та тривалість життя здійснює рівень економічного розвитку, отже реалізація проектів цієї сфери сприятиме зростанню якості життя мешканців міста, здатна змінити вікову структуру населення у бік зростання її працездатної частини.

Таким чином, саме через реалізацію стратегії комплексного інтегрованого розвитку міст, яка орієнтована на потреби мешканців, забезпечує їх зайнятість та доходи, створює комфортні умови проживання у місті з розвинутою сучасною інфраструктурою та чистим природним середовищем, з великою кількістю зелених зон та громадських просторів можливо подолати негативні демографічні явища та забезпечити приріст населення. Особливо слід потурбуватися про розвиток інноваційної економіки, економіки знань та креативних індустрій у містах України, тому що досвід розвитку міст країн Європи показує, що саме цей напрямок розвитку економіки здатен

забезпечити значну кількість нових робочих місць, на яких працюють переважно молоді люди; люди, які знаходяться у репродуктивному віці, що може позитивно вплинути на підвищення рівня народжуваності.

Література:

1. Мировой демографический прогноз (ООН, 2017). URL: <https://iac.enbek.kz/sites/default/files/.МИРОВОЙ.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Leipzig charter on Sustainable European Cities URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban (дата звернення: 12.04.2021).
3. Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent. URL: http://www.mdrap.ro/_documente/dezvoltare_teritoriala (дата звернення: 12.04.2021).
4. Полтава – 2030. Концепція інтегрованого розвитку міста. КО «Інститут розвитку міста» ПМР. Полтава, 2018. 297 с.